

Förstudie Blått centrum Gotland

Sammanfattning	2
Därför behövs Blått Centrum Gotland	3
Förstudiens syfte	5
Bakgrund och utgångsläge	5
Region Gotland	6
Länsstyrelsen i Gotlands län	7
Uppsala Universitet - Campus Gotland	8
Beskrivning av Blått Centrum Gotland	9
Syfte	9
Direktiv	9
Längd på projektperiod	9
Uppdrag och mål för Blått Centrum Gotland	10
Programområden för Blått Centrum Gotland	11
Handlingsplan för Blått Centrum Gotland år 1 – 5	11
Organisation och lokalisering	14
Styrning och uppföljning	15
Projektets kompetensbehov och bemanning	16
Förutsättningar för att lyckas	16
Finansiering under projektperioden	17
Samverkan under projektperioden	17
Slutsatser av genomförd omvärldsbevakning – andra aktörer	18
Finansieringssamverkan	19

Sammanfattning

Arbetsgruppen föreslår att ett Blått Centrum Gotland ska bildas som ett samverkansprojekt mellan Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland och Uppsala universitet. Projektet bör pågå i fem år med en utvärdering under det fjärde året som underlag för beslut om framtida verksamhet. Den första delen av perioden kan betecknas som en uppbyggnadsfas för att därefter övergå i en driftsfas. Basverksamheten kräver en årlig budget och ambitionen är att verksamheten kan utvecklas och medel tillföras genom självfinansierande uppdrag.

Handlingsplan för verksamheten:

Verksamheten indelas i tre områden

Regionalt kunskapscentrum

- Årligen genomföra Östersjödagar i samarbete med andra institutioner, universitet och näringar under Almedalsveckan
- Årligen genomföra Vattendialogen riktad till den gotländska allmänheten med intresse för vattenfrågor med aktuellt tema
- Återkommande anordna en internationell Östersjökonferens riktad till forskare och experter
- Samla kunskap om frågeställningar där åtgärder behöver göras
- Vara en aktiv part i kontakter med organisationer och näringsliv
- Upprätta och underhålla utbildnings- och forskningskontakter
- Kontakter med vetenskapligt råd och referensgrupp för dialog och förankring

Projektfabrik

- Utveckla och ansöka om projektmedel
- Strategiskt arbete
- Näringslivsutveckling
- Partnerskap i andras projekt

Inkubatorverksamhet

- Vägledning och stöd av produktidéer

Projektet bör bemannas av medarbetare från respektive myndighet. På Uppsala universitet tjänster på 80 % som verksamhetsledare och 20 % kommunikatör och från vardera Länsstyrelsen och Region Gotland 40 % bemanning på årsbasis. Projektets styrgrupp bör vara likvärdig med dagens styrgrupp, dvs. rektorsråd, landshövding samt regionstyrelsens ordförande.

Rollen som projektägare är möjlig att axlas av var och en av parterna i projektet. Arbetsgruppens förslag är att den rollen läggs på Uppsala universitet. Bedömning är att det är värdefullt gentemot externa intressenter, både på och utanför Gotland, att universitetet har en framträdande roll. Budgeten för projektet beräknas uppgå årligen till 3,1 milj. kr varav hälften finansieras via regionala utvecklingsmedel. Resterande kostnader delas lika mellan de ingående parterna. Inför beslut om start av projektet Blått Centrum Gotland upprättas ett samverkansavtal där parternas åtagande framgår.

Därför behövs Blått Centrum Gotland

Genom att bilda ett Blått Centrum Gotland skapas en strukturerad samverkan mellan Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland samt Uppsala Universitet om utvecklingsfrågor avseende vatten på land, vid kusten och i havet. Kontakter med lokala aktörer för dialog om behov och åtgärder är väsentliga för att identifiera vilka insatser som bör prioriteras. Internationella samarbeten ska eftersträvas, bl. a genom att ansöka om projekt med EU- finansiering. Myndigheterna kan tillsammans medverka till långsiktigt hållbar utveckling och regional tillväxt där forskningsinsatser har central betydelse.

På Gotland finns goda förutsättningar för att skapa en ny form av strukturerad samverkan mellan Uppsala Universitet Campus Gotland, Region Gotland samt Länsstyrelsen i Gotlands län för vattenfrågor på land, vid kusten och i havet. Genom samverkan kan nyttan bli större än om respektive part agerar var för sig. Kontaktnätet kommer att breddas eftersom varje myndighet bidrar med sitt eget kontaktnät inom vattenområdet. Sammantaget skapas ett bättre helhetsperspektiv på vattenfrågorna på ön. Förutsättningarna för att nå en god samverkan och ett framgångsrikt samarbete är också goda tack vare den geografiska närheten och de förtroendefulla kontakter som finns mellan myndigheterna. Arbetsgruppen är övertygad om att insatserna ger större utväxling om parterna samverkar än om alla agerar var för sig.

Genom kontakter med kommuner och samverkansorganisationer som arbetar med vattenrelaterade frågor, har det blivit tydligt att framgångsfaktorerna bygger på att myndigheter, den lokala nivån och forskning samverkar för att genomföra projekt som kan finansieras, förankras och öka kunskapen inom vald frågeställning.

Uppsala universitet, andra universitet och myndigheter¹ har tydliggjort att planerna på ett Blått Centrum Gotland välkomnas som ett komplement till det som finns idag. Det ses som en lämplig kontaktpunkt för vattenfrågor på Gotland och som en bra plattform för olika möten och dialogforum. Alla framhåller att det ska vara en plattform med projektinriktning och aktiva åtgärder, ingen ny administrativ nivå.

Arbetsgruppen har därför dragit slutsatsen att en formaliserad samverkan för en långsiktig verksamhet behöver ett tydligt uppdrag och mandat. Den externa kommunikationen är viktig för att skapa den plattform som behövs för att knyta samman olika intressenters tankar om behov av åtgärder.

Internationella samarbetsprojekt med EU-finansiering kan inte utföras lite "vid sidan av" de vanliga arbetsuppgifterna. Arbetet med att upprätta ansökan kräver betydande insatser för att hitta samarbetspartners i andra länder och det finns alltid en risk att medel inte beviljas till ansökta projekt. Men utan ansökan - inga beviljade projektmedel. Det finns utarbetade kontakter med aktörer inom andra länder kring Östersjön vilket gör att verksamheten inom Blått Centrum Gotland kan bygga vidare på dessa. Projektet Grunda havsvikar (SuMBays²) är ett exempel på ett värdefullt internationellt samarbete.

¹ Östersjöcentrum vid Stockholms universitet, KTH, Havsmiljöinstitutet, Havs- och vattenmyndigheten, Svenska Institutet, SLU

² Interreg-ansökan Sustainable Management of Baltic Sea Bays med partners från Finland, Estland, Åland 20160516

Tidigare erfarenheter av samverkan

Under 2010 tillsattes en arbetsgrupp för att ta fram förslag på hur en gotländsk kraftsamling kring Östersjöprojekt skulle kunna genomföras och organiseras. En rapport³ presenterades för Regsam⁴ under 2011 där hållbar utveckling var det sammanhållande temat. I rapporten föreslogs att ett projektkansli finansierat av myndigheterna under en provperiod om tre år (2011-2013) skulle inrättas. Arbetsgruppen tog vidare fram en handlingsplan med statusbeskrivning över pågående projekt och tankar om vad som skulle göras gemensamt framöver. Förslaget blev att fortsätta arbetet i form av en arbetsgrupp under namnet Internationella projektresursen. Gruppen träffades under 2011-2012 och upphörde därefter.

Under 2014 inrättade Uppsala universitet en viktig resurs genom en tidsbegränsad tjänst som Östersjösamordnare. Tack vare den kunde samverkan mellan myndigheterna få ny kraft. Samverkan ledde bl. a. till en Interreg ansökan och en BONUS ansökan. Därutöver har Östersjösamordnaren deltagit med sin kompetens i redan pågående projekt som länsstyrelsen och Region Gotland bedriver.

En ny arbetsgrupp tillsattes 2015 på initiativ från ledarna för de tre myndigheterna. Uppdraget var att förutsättningslöst se över möjligheten till internationella samarbeten och hur man i så fall skulle organisera arbetet. Arbetsgruppen avgränsade sitt uppdrag till att titta på projektsamarbeten, nationellt och internationellt, som anknyter till Östersjöstrategins första mål att rädda havsmiljön. Arbetet utmynnade i rapporten Kraftsamling för Östersjön 2.0 och presenterades i slutet av året för styrgruppen⁵.

Ur Kraftsamling för Östersjön 2.0:

"I ett längre perspektiv måste Gotland förhålla sig till frågor som rör havsmiljö på ett mer samlat sätt än idag. Det handlar om många frågor, var och en med sin speciella koppling till Gotland: akademisk forskning, ideella insatser, havsplanering, framtida reningstekniker, miljöskydd, jordbrukets utveckling, blå tillväxt/nya näringar ur havet, besöksnäring, sport- och yrkesfiske, hamnfrågor och strandförvaltning för att ta några exempel. Länsstyrelse, Uppsala universitet och Region Gotland har alla sina givna ansvarsområden. Men det finns också många områden som bara bevakas, medan åter andra inte bevakas alls.

Utan en samlad bevakning och utan tydligt projektägande kommer Gotland även fortsättningsvis ha svårt att ta del av EU-finansiering på havsmiljöområdet. Gotland tillsammans med Uppsala Universitet saknar inte på något sätt potential, kunskande eller projektidéer. Många verksamheter på ön anknyter på ett eller annat sätt till Östersjön, vilket naturligtvis är en självklarhet för en ö mitt i innanhavet, men ändå ett faktum som ibland är märkligt frånvarande i den offentliga debatten."

³ Rapport avseende Kraftsamling och samarbete kring Östersjöprojekt, 2011 05 12

⁴ I samverkansgruppen Regsam ingår representanter som är knutna till det statliga uppdraget kring regional utveckling, det vill säga Region Gotland, Länsstyrelsen i Gotlands län, Uppsala universitet Campus Gotland samt Arbetsförmedlingen på Gotland

⁵ Styrgruppen bestod av representanter för Forum Östersjön, Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland samt Uppsala universitet campus Gotland. Arbetsgruppen bestod representanter från samma gruppering. 20160516

”Att driva ett internationellt samarbetsprojekt är arbetskrävande. Ska man dessutom finansiera det helt eller delvis med EU-finansiering, kräver det ännu mer arbete med ansökningar, ekonomi och återkommande redovisningar förutom själva projektarbetet som ska utföras.”

Förstudiens syfte

Med rapporten Kraftsamling för Östersjön 2.0 som underlag beslutades att genomföra en förstudie angående bildandet av ett Blått Centrum Gotland. Direktivet⁶ till arbetsgruppen var att utreda förutsättningarna för detta samt dess verksamhetsinriktning, organisation, styrning och finansiering. Forum Östersjön avböjde att delta i arbetet med förstudien eftersom de såg ett Blått Centrum Gotland främst som myndighetssamverkan. Deras synpunkter har inhämtats under arbetet med förstudien.

Förstudien ska utgöra beslutsunderlag om bildande av Blått Centrum Gotland. Utgångspunkten är enligt projektdirektivet att centret ska verka under en tre- till femårsperiod för att därefter utvärderas och en bedömning görs angående möjligheten att eventuellt permanenta verksamheten.

Arbetsgruppen för förstudien har bestått av Gunilla Rosenqvist, Uppsala universitet Campus Gotland, Jonas Nilsson, Region Gotland samt Karin Fager, Länsstyrelsen i Gotlands län. Christina Huhtasaari, konsult, har upprättat förstudien.

I och med överlämnandet av förstudien *Blått Centrum Gotland* till styrgruppen får uppdraget anses vara slutfört.

Bakgrund och utgångsläge

Vattenfrågan är central på Gotland.

För livet på Gotland är vattentillgången av avgörande betydelse. Den styr - och begränsar - möjligheterna till ny bebyggelse och hållbar tillväxt men även tillgången till säker och hållbar dricksvattenförsörjning för befintlig bebyggelse. Besöksnäringen gör att den säsongsmässiga variationen i konsumtion är stor och därmed en särskild utmaning att hantera. Kommande effekter av förändrade nederbördsmonster på grund av klimatförändring är en annan aspekt som kommer att påverka grundvattenförsörjningen på Gotland.

Östersjöns miljösituation är problematisk, både ur perspektivet högt näringsinnehåll men även halter av miljögifter i havet. Det är ett problem i sig, men det kan påverka näringslivet bl. a. i form av besöksnäring och fiske.

EU:s strategi för Östersjöregionen har tre mål; rädda havsmiljön, länka samman Östersjöregionen samt att öka välbefindandet. Strategin är en vägledning och hjälp för att prioritera och samlas kring gemensamma insatser i Östersjöregionen. Strategin representerar ett nytt gränsöverskridande arbetssätt och antogs under det svenska ordförandeskapet 2009.

Målet Rädda havsmiljön skapar en samsyn om hur Östersjöns resurser ska brukas och förvaltas på ett hållbart och effektivt sätt där arbetstillfällena inom såväl de blåa näringarna, turism som miljödrivet

⁶ Projektbeskrivning – Förstudie om bildandet av ett Blått Centrum Gotland
20160516

företagande bidrar till att skapa välbefinnande. Det är främst inom detta mål som Blått Centrum Gotland avser att verka.

Nedan kort beskrivning av myndigheternas uppdrag och kompetens av betydelse för samverkan inom Blått Centrum Gotland.

Region Gotland

Region Gotland har det regionala utvecklingsansvaret i länet.

I det övergripande styrdokumentet Vision Gotland 2025⁷ finns följande målbild och strategier för Rent vatten och en levande Östersjö:

- Grundvattnet och våra insjöar ger en säker och hållbar dricksvattenförsörjning över hela Gotland, året runt. Dricksvattentäkterna ska vara tjänliga.
- Östersjön är ett levande innanhav med rent vatten, säker och miljöanpassad fastygstrafik och flora och fauna i balans.

Region Gotland arbetar för närvarande fram ett ny tillväxtplan som kommer sträcka sig fram till 2020. Eftersom den nya planen inte är politiskt antagen än, har arbetsgruppen varit hänvisad till Näringspolitiskt program 2012-2015. I detta program har miljömässig hållbarhet varit ett prioriterat perspektiv och programmet framhöll att det är viktigt att tillvarata miljöhänsyn och miljöanpassad produktion som viktiga drivkrafter för en ekonomiskt hållbar utveckling. Programmet konstaterar vidare att den förväntade utbyggnaden av vindel, biogas och annan teknikutveckling ger öppningar för fler miljödrivna företag. Betydelsen av vikten av samverkan med Länsstyrelsen och Uppsala Universitet Campus Gotland framhålls, där dessa organisationers roller inom utvecklingsarbetet kan samverka inom ramen för respektive organisations uppdrag. Blått Centrum Gotland passar väl in i denna ambition.

En faktor som inte nämns specifikt i Näringspolitiskt program 2012-2015 är vattnets betydelse som grund för tillväxten. Arbetsgruppen erfar dock att detta kommer finnas med i den nya tillväxtplanen.

I Miljöprogram för Region Gotland – Våra utmaningar på miljöområdet till år 2020⁸ konkretiseras vattenfrågan i ett antal strategier för att nå det övergripande målet ”Rent grundvatten, god status för ytvatten på hela Gotland och en levande Östersjö”.

Strategierna

- Vara pådrivande i projekt som rör Östersjösamarbete samt aktivt söka extern projektfinansiering
- Arbeta för att de ”blå” tillväxtfrågorna beaktas i utvecklingssammanhang har särskild betydelse inför bildande av Blått Centrum Gotland.

Mot bakgrund av att Region Gotland har det regionala utvecklingsansvaret, ansvarar för vatten- och avloppstjänster inom de många verksamhetsområdena på Gotland och dessutom har ambitioner på miljöområdet, manifesterat i ekokommuntanken, har Region Gotland alla möjligheter att göra

⁷ <http://gotland.se/75704>

⁸ <http://gotland.se/17907>

värdefulla insatser på vattenområdet. Kompetens finns bland annat inom näringslivsutveckling, samhällsplanering, regionalt utvecklingsarbete, strategiskt miljöarbete samt anläggande, tillsyn, drift- och underhåll av VA-anläggningar. Region Gotland har genom planmonopolet också ansvaret för att i översiktsplanen införliva hela det havsområde som sträcker sig ut till territorialgränsen. Det finns en politisk vilja att bli mer aktiv på hela vattenområdet, ett ställningstagande som stärkts de senaste åren på grund av den tilltagande vattensituationen under sommarhalvåret.

För närvarande är Region Gotland genom sitt bolag Inspiration Gotland projektägare för ERUF Central Baltic projektet Hansa, Hanseatic Approach to New Sustainable Alliances, som pågår 2015-2018.

Länsstyrelsen i Gotlands län

Länsstyrelsen har en omfattande verksamhet inom vattenområdet med myndighetsutövning och främjandearbete. Även uppdrag från Havs och vattenmyndigheten, ansvar inom Landsbygdsprogrammet, Havs- och fiskeriprogrammet samt miljöövervakning och energifrågor är viktiga områden där vattenfrågorna kommer in.

I länsstyrelsen styrdokument framgår att:

- Länsstyrelsen ska främja länets utveckling⁹
- Länsstyrelsen ska medverka i genomförandet av det regionala tillväxtarbetet¹⁰.
- Länsstyrelsen har även i uppdrag att medverka i genomförandet av EU:s strategi för Östersjöregionen och dess handlingsplan (bidra till att utveckla effektiva samverkansformer i Östersjöregionen som förstärker ett långsiktigt internationellt samarbete mellan myndigheter och lokala och regionala aktörer, organisationer och näringslivet). I första hand har Länsstyrelsen fokuserat på Rädda havsmiljön, men även Länka samman regionen och Öka välståndet.

Vattendirektivet, havsmiljödirektivet samt förordningen om havsplanering är viktiga styrdokument vid sidan av de nationella miljömålen och lagstiftningen inom Miljöbalken. Utvecklingsfrågorna på vattenområdet kanaliseras via extern finansiering, främst Havs- och vattenmyndigheten, där de särskilda åtgärdsprojekten har stor betydelse för genomförandet av konkreta åtgärder. Samverkan med Region Gotland, Uppsala universitet med forskningsstationen Ar, samt intresseorganisationer är kännetecknande för genomförandet utav många av projekten.

Länsstyrelsen har erfarenhet av projekt med strukturfondsfinansiering för åtgärder inom havsmiljöområdet. Länsstyrelsen kan också bidra med kunskapsunderlag avseende vattenförvaltning, havsmiljöplanering, miljöövervakning, marint skyddsarbete, miljömålsfrågor samt juridiska perspektiv inom myndighetsrollen. Därutöver har länsstyrelsens kontakter med den lokala nivån i form av vattenråd, olika föreningar samt företagare med intresse för vattenrelaterade frågor.

Syftet med Blått Centrum Gotland stämmer väl med dagens arbetssätt där samverkan med myndigheter och organisationer är viktigt för att nå resultat.

⁹ §§ 2,4 Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion

¹⁰ § 7 Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion
20160516

Uppsala Universitet - Campus Gotland

Universitetets huvuduppgifter är att bedriva forskning, utbildning och att samverka med omgivande samhälle - omvandla kunskap till nytta.

Uppsala universitet - Campus Gotland bildades 1 juli 2013. Visionen är att skapa en unik profilering inom Uppsala universitet och en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig verksamhet på Gotland. Campus Gotland ska ha en viktig roll i den regionala utvecklingen och en tät dialog med regionen och det regionala kultur- och näringslivet ska upprätthållas. Campus Gotland ska etableras som en attraktiv och professionell mötesplats för Östersjösamverkan.

Blått Centrum Gotland kan vara ett medel för att nå målen inom "Samverkan inom kunskapsutveckling och tillväxt"¹¹ särskilt punkterna

- Universitetet ska bidra som samarbetspartner i utvecklingen av näringsliv, offentlig sektor och samhälle såväl lokalt och regionalt som nationellt och globalt.
- Universitetet ska aktivt verka för forskningssamarbeten mellan framstående forskargrupper inom universitetet, företag och andra forskningsorganisationer såväl inom Sverige som internationellt.

Det framgår även av dokumentet Samverkansstrategier – i fokus¹² att en av utgångspunkterna för Uppsala universitet är att samverkan ska ske med det omgivande samhället i öppen och ömsesidig dialog och utgöra en integrerad del av forskning och utbildning. Vidare framgår att universitetet ska stimulera, samordna och ge stöd till samverkansinitiativ samt skapa och utveckla strategiska partnerskap. Strategier för utveckling av samverkan är att den ska utvecklas tillsammans med externa aktörer genom att i ökad grad formulera utmaningar och genomföra gemensamma projekt och utbildningsmoment. Samhällets kännedom om och tillgång till universitetets utbildning och forskning ska öka genom förbättrad kommunikation samt nya aktiviteter och arenor för dialog. Dessutom kan samverkan och kommersialisering utvecklas för att nyttiggöra forskningsresultat och bidra till utbyte med externa aktörer.

Forskningsstationen Ar på norra Gotland är en viktig resurs för forskning och undervisning. Här sker både grundläggande och tillämpad forskning med fokus på miljöfrågor, ekologi, beteende och livsstrategier hos såväl sötvattens- som marina fiskarter i Östersjön.

Uppsala Universitet har flera forskningsgrupper, framför allt inom Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten (TekNat), som arbetar med frågor relaterade till vatten (teknik, biologi, miljö, hållbar utveckling och geovetenskap). Vattenfrågor och havet som resurs är i högsta grad tvärvetenskapliga till sin karaktär. Campus Gotland kan inom dessa frågeställningar bygga en stark position. Universitetet har stor erfarenhet av att upprätta ansökningar samt att driva projekt med EU-finansiering.

¹¹ Program för samverkan Uppsala universitet i dialog med omgivande samhälle Dnr UFV 2008/1615

¹² <https://mp.uu.se/web/info/vart-uu/mal-och-strategier/utvecklingsomraden-i-fokus/samverkan>
20160516

Beskrivning av Blått Centrum Gotland

Syfte

Genom att bilda ett Blått Centrum Gotland skapas en strukturerad samverkan mellan Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland samt Uppsala Universitet med utvecklingsfrågor avseende vatten på land, vid kusten och i havet. Kontakter med lokala aktörer för dialog om behov och åtgärder är väsentliga för att identifiera vilka insatser som bör prioriteras. Internationella samarbeten ska eftersträvas, bl. a genom att ansöka om projekt med EU- finansiering. Myndigheterna kan tillsammans medverka till långsiktigt hållbar utveckling och regional tillväxt där forskningsinsatser har central betydelse.

Genom Blått centrum Gotland

- främjas en hållbar blå tillväxt genom synergier mellan miljöåtgärder och tillväxtfrågor
- stärks länken till forskning om Gotlands vatten på land, vid kusten och i havet
- stärks arbetet med utvecklingsfrågor inom vattenområdet genom projekt med nationell och EU-finansiering
- ökar det internationella engagemanget genom projektsamarbeten inom Östersjöregionen
- synliggörs Gotland i Östersjösamarbetet, både genom att bidra men även lära av andra
- tillförs kunskap och kompetens till Gotland

Direktiv

- Använd den samlade kompetensen på Gotland bättre än idag
- Förutom personer direkt knutna till Blått Centrum Gotland ska kompetenser inom respektive myndighet kunna användas för aktiviteter som ligger inom myndighetens uppdrag
- Forskningsstationen Ar ska involveras för kunskapsförmedling, utbildning, forskning- och utvecklingsändamål
- Ha aktiva lokala kontakter

Längd på projektperiod

Enligt projektbeskrivningen ska förstudien lämna förslag på projektperiodens längd. Tre till fem år anges som tänkbar längd.

Arbetsgruppen föreslår att projektperioden ska omfatta fem år och att utvärdering görs i slutet av det fjärde året av en extern utvärderare. Utvärderingen ska ligga till grund för parternas ställningstagande om det framtida samarbetet efter projektperiodens slut.

Motivet till fem i stället för tre år är att samverkan i nya former behöver tid för att komma igång, bli känt och etablerat samt åstadkomma resultat. Fem år ger Blått Centrum Gotland möjlighet att skapa en långsiktig plattform för sitt arbete gentemot lokala aktörer, ideella krafter, andra myndigheter och organisationer. Det ger även möjlighet att arbeta fram projektansökningar, för både innevarande och kommande strukturfondsperiod, eftersom etablering av partnerskap är en uppgift som tar kalendertid.

Genom valet av en femårig projektperiod manifesteras dessutom att Blått Centrum Gotland är något som myndigheterna tror kan ha en långsiktighet, men att verksamheten naturligtvis måste utvärderas innan ställning kan tas till formerna för fortsatt samarbete.

Uppdrag och mål för Blått Centrum Gotland

Den första delen av perioden kan betecknas som en uppbyggnadsfas för att därefter övergå i en driftsfas. Basverksamheten kräver en årlig budget och ambitionen är att verksamheten kan utvecklas och medel tillföras genom självfinansierande uppdrag.

Uppdrag

- Främja en hållbar blå tillväxt, dvs. hela tiden försöka finna synergier mellan miljöåtgärder och tillväxtfrågor viktiga för Gotlands utveckling
- Initiera projekt för utarbetande av ny teknik i vattenfrågor
- Vara partner och även projektägare i internationella och nationella samarbetsprojekt
- Vara länken mellan forskning och tillämpning inom hela vattenområdet, från grundvatten, sjöar och våtmarker till kust och hav, med fokus på förhållandena och förutsättningarna på Gotland
- Vara rådgivande gentemot ideella projekt i administrativa (bland annat kring projektansökningar), ekonomiska, vetenskapliga och juridiska frågor
- Koordinera arbetet kring större övergripande gotländska insatser för havsmiljön eller andra större vattenprojekt
- Vara ett regionalt kunskapscentrum, som dels kan presentera en helhetsbild för olika målgrupper, dels informera om planerade och genomförda projekt samt även medverka till folkbildande evenemang
- Samverka och i vissa fall koordinera med medborgarstyrda initiativ, entreprenörer och föreningar
- Utnyttja forskningsstationen Ar för forskning, undervisning och publik verksamhet
- Bidra till utveckling av vattenbruk på Gotland där forskningsstationen Ar är en viktig resurs som bl. a. kan bidra till utveckling av ny teknik och utgöra inkubatorverksamhet för blivande företag
- Vara arrangör av en återkommande mötesplats för seminarier och debatter, i form av Östersjökonferens/Östersjövecka/Vattendialog

Resultatindikatorer

- Antal upprättade ansökningar med EU-finansiering (Interreg samt kommissionsinitiativ)
- Antal beviljade ansökningar inom Havs- och fiskerifonden, regionala fonden samt landsbygdsfonden
- Antal initierade och genomförda projekt
- Antal publikationer, rapporter, konferenser, kurser/utbildningar
- Omfattning av medial uppmärksamhet

Mål efter projektperiodens slut

Verksamheten på Blått Centrum Gotland permanentas och erfarenheter från utvärderingen används för att förbättra verksamheten samt överväganden om organisationsform.

Programområden för Blått Centrum Gotland

Långsiktigt hållbar utveckling, regional tillväxt, utbildning/information och forskning är ledord för Blått centrum Gotland.

Det finns en mängd utvecklingsfrågor kring vatten som kräver någon form av hemvist. Genom att bilda Blått Centrum Gotland kan dessa frågor föras upp på dagordningen på ett tydligt sätt genom samverkan mellan de tre myndigheterna. Blått Centrum Gotland ska vara en plattform för praktiska åtgärder, konferenser/seminarier, nätverk och initiera forsknings- och utbildningsinsatser.

Resurserna vid Blått Centrum Gotland ska för användas för att identifiera angelägna områden där utvecklingsinsatser saknas, både vad gäller forskning och aktiva åtgärder. De tvärvetenskapliga möjligheterna till samverkan, både inom Uppsala universitet men även med andra aktörer, ska tas till vara. Vattenfrågan har många olika aspekter miljömässigt och samhällsekonomiskt och de tvärvetenskapliga forskningsmöjligheterna kan utvecklas. Programområdena är valda så att de kan länka samman forskning och tillämpning inom hela vattenområdet där vatten på land, kustvatten och havet ingår som intresseområden. Kompetenser inom hydrologi, meteorologi, biologi, limnologi, teknik, geologi, med flera ämnesområden kan komma att behövas. Olika aktiviteter och åtgärder kräver olika kompetenser men sett i ett helhetsperspektiv är ett brett spektrum av kompetenser nödvändiga för att arbeta med vattenfrågor ur ett Gotlandsperspektiv.

Initiala programområden:

- Dricksvattenförsörjning
- Miljöfrågor knutna till grunda havsvikar
- Hållbar besöksnäring i ett vattenperspektiv
- Fiskeresurser i ett brett perspektiv som förvaltning, besöksnäring, ekonomiskt värde m m
- Vattenbruk

Handlingsplan för Blått Centrum Gotland år 1 – 5

Nedanstående verksamhetsområden beskriver basverksamheten vid Blått Centrum Gotland. Beroende på efterfrågan kan omfattningen av de olika aktiviteterna variera över tid.

Regionalt kunskapscentrum

- Årligen genomföra Östersjödagar i samarbete med andra institutioner, universitet och näringar under Almedalsveckan
- Årligen genomföra Vattendialogen riktad till den gotländska allmänheten med intresse för vattenfrågor med aktuellt tema
- Återkommande anordna en internationell Östersjökonferens riktad till forskare och experter
- Samla kunskap om frågeställningar där åtgärder behöver göras
- Vara en aktiv part i kontakter med organisationer och näringsliv
- Upprätta och underhålla utbildnings- och forskningskontakter
- Kontakter med vetenskapligt råd och referensgrupp för dialog och förankring

Projektfabrik

- Utveckla och ansöka om projektmedel

- Strategiskt arbete
- Näringslivsutveckling
- Partnerskap i andras projekt

Inkubatorverksamhet

- Vägledning och stöd av produktidéer

Handlingsplan med bedömning av tidsåtgång för olika aktiviteter

Verksamhetsområden	Aktivitet	Vad	Målgrupp	När	Tid (t)
Regionalt kunskapscentrum 1 080 timmar	Arrangera Östersjödagar konferens	Planering, kontakter, samordning, talskrivande, ekonomisk redovisning, utbetalningar, presentationer	Intresserad allmänhet, NGOs, media, forskare och myndigheter	Almedals-veckan	120
	Arrangera Vattendialog		Intresserad allmänhet, NGOs, media	slutet nov, början december	120
	Internationell Östersjökonferens		Forskare och experter, media	Vartannat år slutet nov, början december	60
	Samla kunskap om frågeställningar och identifiera behov av åtgärder	Kunskapsinhämtning, research, omvärldsbevakning, kontakter, dokumentation	Ansvariga myndigheter (RG, CG, Lst)	hela året med fokus i början av projektet, sedan förvaltning	200
	Aktiv part i kontakt med organisationer och näringsliv	Mottagning av idéer, rådgivning och service	Privata personer, organisationer och näringsliv	hela året	300
	Utbildnings- och forskningskontakter	Identifiera forsknings- och utbildningsbehov, förmedling och förankring	Främst Uppsala Universitet	hela året	200
	Vetenskapligt råd	Inrättande, kallelser och möten, dokumentation	Forskare och experter	En-två ggr/år	40
	Referensgrupp		Politiker, NGOs och tjänstemän		40
Projektfabrik 1 150 timmar	Utveckla och ansöka om projektmedel	Identifiera lämpliga finansiärer och kontakter med dessa, upprätta ansökan, kommunikering	Idégivare, ansvariga myndigheter (RG, CG, Lst)	Hela året, vid lämpliga tidpunkter	650
	Strategiskt arbete	Påverka beslutsfattare och finansiärer inför kommande programperiod	Finansiärer och politiker	Hela året	80
	Näringslivsutveckling	Identifiera behov av ny teknik och nytt företagande, möten och föredrag (t ex vattenbruk)	Entreprenörer och forskare	Hela året	300
	Partnerskap i andras projekt	Identifiera lämpliga partners, delta och lämna synpunkter	Projektmedtagare	Hela året, vid lämpliga tidpunkter	120
Inkubatorverksamhet 200 timmar	Stötta produktidéer	Kontakta och hitta investerare	Idégivare och investerare	Hela året, vid lämpliga tidpunkter	200
Internt arbete 650 timmar	Administration	Redovisning, beredning för styrgrupp, budget BCG	Styrgrupp m fl	Hela året, vid lämpliga tidpunkter	300
	Kommunikation	Framtagande av informations-material, webb	Alla	Hela året	350
				Summa	3080
				Årsarbetskrafter	1,8

Organisation och lokalisering

Arbetsgruppen har identifierat följande rimliga alternativ till organisatorisk lösning

- ideell förening med eget organisationsnummer
- ingå som del i någon av myndigheterna
- projekt med ett samverkansavtal där det framgår hur kostnader för verksamheten ska fördelas

Analys av de olika organisatoriska lösningarna

En ideell förening där de tre myndigheterna är medlemmar kan vara en möjlig väg. Med tanke på den planerade omfattningen med minst 1,8 årsarbetskrafter, är det dock en alltför omfattande administrativ lösning.

Alternativet att Blått Centrum Gotland ska ingå som del i någon av de tre myndigheterna bygger på att medarbetare från de två andra myndigheterna är delvis tjänstlediga från sina respektive befattningar och i stället arbetar på den myndighet som hyser Blått centrum Gotland. Detta kräver administration med personalpolitiska aspekter (rekrytering, pensionsfrågor m m).

Projekt med samarbetsavtal där projektbeskrivningen reglerar styrning, uppdrag, tidplan, organisation, budget, kommunikation m m ger den strukturerade samverkan som har saknats tidigare. Genom ett samverkansavtal reglerar parterna sina respektive åtaganden i projektet.

Erfarenheterna av nätverket Internationella projektgruppen visar att nätverk är en alltför löslig samverkansform. Det behövs en fastare struktur där projektformen är lämplig, för både styrning och finansiering av verksamheten.

Förslag till organisation

Arbetsgruppen föreslår att Blått Centrum Gotland genomförs som ett projekt med tillhörande samverkansavtal under en fem årsperiod med en styrgrupp bestående av ledande företrädare för respektive myndighet.

Arbetsgruppens bedömning är att var och en av parterna kan vara den formella projektägaren eftersom projektet arbetar enligt en projektbeskrivning som parterna enats om. Nedan beskrivs olika aspekter som kan beaktas inför beslut i frågan.

Länsstyrelsen har lång erfarenhet av att hantera projekt med olika finansiärer, såväl nationella som EU-finansierade projekt. Det finns även erfarenhet av att bedriva samverkansprojekt. Eftersom det finns erfarenhet av att driva och medverka i EU-finansierade projekt kan den kompetensen vara till nytta för Blått centrum Gotland.

Region Gotland har ansvar för medel för regionala tillväxtåtgärder och hanterar detta främst för att medfinansiera projekt till utomstående projektägare. Vattenrelaterade utvecklingsprojekt har hittills finansierats till ringa del. Genom Blått centrum Gotland kan möjligheterna till blå tillväxt och

utvecklingsfrågor inom vattenområdet föras upp på dagordningen på ett tydligt sätt inom organisationen.

Uppsala Universitet bedriver många verksamheter i form av centrumbildningar. Ett Blått centrum Gotland, med föreslagen struktur lokaliserad på Campus Gotland, kan stärka kärnverksamheten forskning och utbildning genom kontakter med konkreta samverkansprojekt. Det pågår ett arbete för att upprätta ett Strategiskt partnerskapsavtal mellan Uppsala universitet och Region Gotland och ett Blått Centrum Gotland bör lämpligen ingå i ett sådant avtal.

Arbetsgruppens förslag är att Uppsala universitet blir den formella projektägaren. Olika överväganden avseende lämplig hemvist inom universitetet har gjorts. Slutsatsen är att TekNats verksamhetsinriktning och kompetensområden gör den fakulteten väl lämpad att vara den organisatoriska tillhörigheten. Detta förslag har mottagits positivt av TekNat.

Arbetsgruppens bedömning är att det är värdefullt gentemot externa intressenter, både på och utanför Gotland, att universitetet har en framträdande roll. Både länsstyrelsen och regionen kan av lokala aktörer förknippas som administrativa och regeltyngda. Universitetets roll stärker Blått Centrum Gotlands profil att knyta forskningsinsatser till behovet av utvecklingsfrågor på vattenområdet.

Styrningen av projektet sker genom styrgruppens försorg där samtliga parter är representerade. Definitionsmässigt är projektägaren den som godkänner projektdirektiv men i detta samverkansprojekt är dessa frågor utklarade i samband med att beslut tas om att starta projektet och undertecknat samverkansavtal. Projektägarens roll, utöver den roll de andra parterna har, är att svara för den samlade ekonomiska redovisningen i projektet.

Förstudiedirektivet nämner att Science Park samt Gotland Grönt Centrum ska prövas som organisatorisk möjlig tillhörighet. Arbetsgruppens uppfattning är att varken Science Park eller Gotland Grönt Centrum har en verksamhet som är helt i linje med syftet för Blått Centrum Gotland. Däremot är dessa organisationer intressanta att samarbeta med i en rad olika frågor, t.ex. jordbrukets miljöåtgärder, entreprenörskap, inkubatorliknande verksamhet och konferensverksamhet.

Lokalisering

Arbetsgruppen bedömer att det behövs en gemensam projektlokal på Campus Gotland där medarbetarna kan samlas för gemensamt arbete. Där kan även projektgemensamt material förvaras. Gemensam lokalisering är även en markering att Blått Centrum Gotland har skapats och medverkar till att ge projektet en tydlig hemvist. Även lokalerna på Ar kommer att användas, bl. a för workshops, kursverksamhet, test av nya tekniker m m där det ger ett mervärde att finnas på Ar.

Styrning och uppföljning

Projektets styrgrupp bör vara likvärdig dagens styrgrupp, dvs. rektorsråd, landshövding samt regionstyrelsens ordförande. Styrgruppen beslutar om finansiering av basverksamheten, verksamhetsplan för året samt verksamhetsuppföljning. I det samverkansavtal som parterna undertecknar i samband med att beslut tas om att starta projektet förtydligas dessa åtaganden. Utkast till samverkansavtal bifogas (bilaga 1).

Styrgruppen behöver ha mandat att hantera eventuella förändringar under projektets gång.

Den operativa projektgruppen har fullt mandat att agera utifrån beslutade styrdokument. Vid avvikelser avseende verksamhet och budget sammankallas styrgruppen för revidering.

Projektets kompetensbehov och bemanning

Projektgruppen behöver ha deltagare från samtliga ingående myndigheter. Dessa personer behöver samlats ha

- projektledningserfarenhet
- erfarenhet av att utforma projektansökningar, bl. a för finansiering på EU-nivå
- administrativ kompetens för ekonomihantering
- forskningserfarenhet
- god kännedom om kunskapsläget inom aktuella områden
- god förankring och nätverk inom den egna organisationen samt med externa aktörer
- kännedom om relevant lagstiftning på området, både nationellt och internationellt
- god kommunikationsförmåga

Bemanningen bör sammantaget uppgå till minst 1,8 årsarbetskrafter med deltagare från respektive myndighet. Verksamhetsledaren bör arbeta 80 %, kommunikatören 20 % och från vardera Länsstyrelsen och Region Gotland 40 % bemanning på årsbasis. När verksamheten kommit igång kan bemanningsfrågan tas upp till ny prövning efter att erfarenheter vunnits.

Förutsättningar för att lyckas

För att kunna starta projektet krävs att finansieringen kan lösas och arbetsgruppens bedömning är att regionala utvecklingsmedel bör beviljas till projektet.

Verksamhetsledaren behöver ha mer arbetstid inom projektet än övriga medarbetare. För att kunna ha en koppling till övrig verksamhet på universitet bör arbetstiden fördelas med 80 % som verksamhetsledare och 20 % undervisning/forskning. För att kunna förankra Blått Centrum behövs en 20 % kommunikationsansvarig som kan bygga upp och underhålla en webbsida och andra informationskanaler.

Omfattningen på 40 % vardera för Region Gotland respektive Länsstyrelsen motiveras av att det krävs minst två dagar i veckan för att kunna fokusera på projektet och arbeta tillsammans. Med 20 %, dvs. en dag i veckan, skulle det gå åt alltför mycket tid för uppdatering om vad som hänt och det skulle innebära att verksamhetsledaren blev den som i princip "fick göra jobbet". Länsstyrelsens och Region Gotlands medverkan skulle mer få karaktären av bollplank. Önskvärt vore om omfattningen kunde bli 50 % vardera för Region Gotland respektive länsstyrelsen.

För att nå ett bra resultat behövs kompetenser och kontaktytor från alla tre myndigheterna. Det fungerar inte att en part driver projektet och köper in tjänster från övriga parter. Det är den samlade viljan att åstadkomma denna nya och unika samverkan som sätter "Gotland på kartan". Blått Centrum Gotland symboliserar samverkan mellan myndigheter i god dialog med både lokalsamhället och forskarsamhället.

Forskningsstationen Ar kan ta en betydelsefull roll med sitt unika läge mellan sjö och hav och erbjuder möjligheter för såväl brackvattens- som limniska studier. Det finns möjlighet att utveckla verksamheten genom att förlägga utbildningar dit, t.ex. inom vattenbruk, arbeta med test av nya tekniker och teknikutveckling, informationsspridning och folkbildning om Östersjön. Läget vid Bästeträsk kan utnyttjas mer än vad som har skett hittills, inte minst inom besöksnäringen och planerna på en ny nationalpark.

Finansiering under projektperioden

ÅRLIG BUDGET			
Intäkter			
Lika stora bidrag från UU/Lst/RG,			1 300
Regionala utvecklingsmedel			1 550
Östersjöveckan (HaV, IVL, SI)			250
SUMMA			3 100
Kostnader			
Lön länsstyrelsen 40% ink. OH 15 %			460
Lön Uppsala universitet 100% ink. OH 15 %			1 150
Lön Region Gotland 40% ink. OH 15 %			345
Kontor på Campus Gotland			75
Kommunikation (webbplats, trycksaker, utskick, lay-out, annonser)			75
Resor			70
Östersjöveckan			325
Vattendialogen			100
Seminarier/workshop			100
Övriga kostnader			50
Hyeskostnad Ar, del av			350
SUMMA			3 100

Samverkan under projektperioden

Inledningsvis behöver kontakter tas med andra **organisationer utanför Gotland** som verkar inom syftet med Blått Centrum för att presentera att det nu finns en ny konstellation som är intressant att samverka med. Medarbetarnas nätverk är viktiga att använda i arbetet.

Till projektet behöver det knytas en **referensgrupp** av olika intressenter på Gotland. Gotlands havsmiljöförening, vattenråden, Sportfiskarna, föreningar som skördar alger (släke), entreprenörer m fl. är exempel på sådana som behöver ingå i en referensgrupp. Erfarenheterna från referensgruppen till Vatten på Gotland är en utmärkt grund att bygga vidare på.

Projektet behöver även knyta till sig ett **vetenskapligt råd** för att därigenom få kontakt med forskningsvärlden och förankra forskningsutmaningar. Det blir ett forum för dialog om behov av åtgärder på lokal nivå och kännedom om vilka kunskaper och insatser forskningsvärlden kan bidra

med. Det vetenskapliga rådet bör bestå av forskare och experter, från både Uppsala universitet men även andra universitet, samt lämpliga institut. Rådet ger goda kontakter med forskningen inom vattenområdet, information om pågående och planerade projekt samt kan bidra med synpunkter på intressanta projekt, konferensinnehåll m m. Genom regelbundna kontakter med forskare och experter kan verksamheten stämmas av för att undvika dubbelarbete men även få impulser till kompletterande åtgärder ur ett gotlandsperspektiv.

Vid tillfälle bör gemensamt möte hållas för det vetenskapliga rådet och referensgruppen för dialog om vattenfrågor ur olika perspektiv.

Slutsatser av genomförd omvärldsbevakning – andra aktörer

Kontakter har tagits med Trelleborgs kommun, Kalmarsundskommissionen, Marint Centrum Simrishamn, Forum Östersjön, ÖstersjöInitiativet samt KIKA på Landsort. Information om dessa verksamheter finns i Bilaga 2.

En slutsats från dessa kontakter är att

- förankring på den lokala nivån är viktig för att genomföra konkreta åtgärder
- kontakter med forskningsvärlden behövs i flertalet åtgärdsprojekt
- vid starten krävs engagemang och drivkraft både på ledningsnivå och politisk nivå
- långsiktighet krävs så att kontaktvägar kan etableras och upprätthållas
- verksamhetsledare behövs som sammanhållande kraft
- arbete med vattenfrågor har nära samband med regional utveckling
- viktigt med åtgärder, ingen ny administrativ nivå behövs
- all verksamhet utgår från behovet i länet eller berört område

Därutöver har företrädare för olika områden inom Uppsala universitet, Havsmiljöinstitutet, Östersjöcentrum vid Stockholms universitet, KTH, Havs- och vattenmyndigheten, Svenska Institutet samt SLU kontaktats för dialog om planerna om ett Blått Centrum Gotland.

En slutsats från dessa kontakter är att

- tankegångarna om samverkan kring vattenfrågor ligger rätt i tiden, hållbarhetsfrågor och klimataspekter är intressanta i ett vattenperspektiv
- de osedvanligt låga vattennivåerna, ö-läget och berggrunden tydliggör Gotlands särskilda utmaningar avseende vattenförsörjning
- det finns flera institutioner på Teknisk Naturvetenskapliga fakulteten som bedriver forskning och teknikutveckling inom olika vattenrelaterade frågeställningar
- centret bör vara plattform för olika projekt och aktiva åtgärder, inte administrativ samverkan
- bra med plattform för olika möten, dialogforum m m
- Vinnova har ett regeringsuppdrag att ta fram en modell för fördelning av forskningsmedel baserat på hur väl samverkan med det omgivande samhället fungerar vid Sveriges lärosäten. Det kommer således att bli allt viktigare att kunna visa relevant samverkan, som inte ensidigt stödjer omgivande samhälle utan också innehåller att universitetet tar till sig kunskap och idéer från myndigheter och näringsliv.

- det skapas goda förutsättningar för att stärka kärnverksamheten, forskning och utbildning, genom de konkreta samverkansprojekt som utförs
- frågor om åtgärder och havet som resurs är i högsta grad tvärvetenskapliga till sin karaktär, här kan Campus Gotland bygga en stark position
- Gotland med sitt läge mitt i Östersjön har fördelar vid samarbetsprojekt kring vattenfrågor, på land vid kusten och i havet
- De andra universiteterna ser det som positivt om det bildas ett Blått centrum Gotland

Finansieringssamverkan

Inom EU-systemet finns ett antal olika finansieringsmöjligheter för sådan verksamhet som Blått Centrum Gotland avser att bedriva. I regel krävs 25 % - 50 % medfinansiering för att matcha EU-medlen. Nedan exempel på olika finansieringskällor:

- Europeiska regionala utvecklingsfonden EURF¹⁴ (nationella strukturfundsprogrammet Småland och öarna¹⁵, Interreg-programmet Central Baltic¹⁶, Interreg-programmet Östersjöprogrammet¹⁷)
- Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling EJFLU¹⁸
- Europeiska havs- och fiskerifonden EHFF¹⁹
- LIFE²⁰
- BONUS²¹
- Horizon²²

¹⁴ Tillväxt och sysselsättning i alla Europas regioner

¹⁵ Programmet ska bidra till regional tillväxt i Småland och öarna

¹⁶ Central Baltic är ett gränsregionalt samarbetsprogram mellan Sverige, Finland inklusive Åland, Estland och Lettland. Programmet kan stödja åtgärder som skyddar havsmiljön, ökar tillgängligheten och förbättrar välbefindandet i regionen.

¹⁷ Östersjöprogrammet är ett transnationellt samarbetsprogram mellan elva länder. Östersjöprogrammets övergripande mål är att stärka territoriell utveckling och samarbete för att skapa en mer innovativ, tillgänglig och hållbar Östersjöregion.

¹⁸ Miljö, hållbar utveckling och innovation är prioriterat. Programmet är nu ännu tydligare än tidigare, fokuserat på att styra mot målen i programmet, som i sin tur ska bidra till att nå det övergripande målet Smart och hållbar tillväxt för alla.

¹⁹ Stöd för att dels utveckla ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart fiske och vattenbruk i Sverige och dels genomföra en del av den integrerade havspolitikerna och olika EU-miljödirektiv.

²⁰ EU's financial instrument supporting environmental, nature conservation and climate action projects throughout the EU

²¹ Research and development programme to protect the Baltic Sea, BONUS

²² The EU Framework Programme for Research and Innovation